

NYA AVHANDLINGAR

Birgitta Meurling: *Sarons liljor? En etnologisk studie av prästfruars könskonstituering*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 1996. 302 s., ill. English summary. ISBN 91-7203-137-9.

O, vilken kärlek, underbar sann!
Aldrig har någon älskat som han.
Frälst genom honom, lycklig och fri,
vill jag hans egen evigt nu bli.

Med denna Lina Sandell-Bergs psalm (Sv. ps. 45:2) avslutar Birgitta Meurling sin avhandling *Sarons liljor? En etnologisk studie av prästfruars könskonstituering*. Precis som i psalmen är gudstron, den himmelska och jordiska kärleken samt graden av frihet respektive bundenhet några av avhandlingens teman.

Birgitta Meurling har intervjuat kvinnor som är gifta med präster och alltså befinner sig i en s.k. "avledd" position, som prästfru. Meurling är själv uppvuxen i ett prästhem, vilket utgjort det viktigaste incitamentet till valet av avhandlingsämne. Titeln "Sarons liljor" motiveras dels från ursprunget i Höga Visan, dels för att den antyder det *prästfruideal*, den blida och gudfruktiga kvinnan, som är ett av huvudspåren i arbetet. Avsnittet "Den gamla prästgårdskulturen" utgör vinjett för ett långt och välmatat inledningskapitel, som successivt och elegant stegrar den teoretiska och begreppsliga nivån. Dispositionen är analytiskt upplagd med en inre logik som dock är svår att ta till sig innan man läst avhandlingen noggrant. Kapitelrubrikerna uppvisar alltså ingen självklar yttre kronologi eller tematik.

Efter inledningen följer en presentation av de åtta prästfruarna med vissa bakgrundsupplysningar. Här diskuteras också frågor om kvinnornas utbildning och yrkesarbete med exempel på förebilder och hur man med olika strategier gjort sina vägval. Det tredje kapitlet behandlar prästfruarna och det prästerliga projektet med utgångspunkt i Jonas Frykmans artikel om präster-

lig kultur. Den prästerliga könskulturen är en ofrånkomlig bas när man är gift med en präst. Den manliga positionsmakt som den medför "måste accepteras om än motvilligt" (s. 137). Även jämställdhetssträvande kvinnor får finna sig i att vara i en avledd position från prästen och hans kall. I kapitel fyra behandlas informanternas sätt att förhålla sig till äktenskap, föräldraskap, familj och vänner. Här analyseras synen på skilsmässor, moderskap och faderskap samt vännernas betydelse. I det femte kapitlet fokuseras den manliga könsmakten och Meurling försöker se denna åtskild från den positionsmakt som själva prästyrket medför. Manligt kön och manlig positionsmakt förstärker varandra, men någon motsvarande förstärkning sker ej för kvinnorna, i exempelvis fallet med kvinnliga präster. I kapitlet diskuteras också informanternas två olika könsförståelser – den komplementära och den jämställdhetsorienterade, vilka ses som idealtyper, som dessutom är kontextbundna. Kapitel sex är konkluderande till sin natur och Meurling diskuterar den mångtydighet och det komplexa könsskapande som materialet uppvisar. Här förs begreppen *konstitutiva* respektive *regulativa* nivåer in. De konstitutiva villkoren är tre – den kristna tron, dikotomiskt kön och manlig makt. Dessa tre interagerar med varandra, förstärker och legitimerar varandra och sluts till en cirkel som bär upp det prästerliga projektet. De jämställdhetsorienterade kvinnorna kan göra regelbrott på en regulativ nivå och på samma gång stärka en komplementär könsuppfattning. Det sjunde och sista kapitlet diskuterar den etnologiska könsförståelsen och ger en ämnesöverblick. Meurling diskuterar avslutningsvis sitt eget bidrag till den etnologiska forskningen som problematiserar kön.

Sarons liljor? är en välskriven avhandling, med ett omväxlande och uttrycksfullt språk. Ibland förefaller det emellertid som om läsandet om prästgårdskulturen och dess texter även fått genomslag i Meurlings ordval och meningsbyggnad, som ibland blir lite omständliga. Arkaiseringar förekommer här och var, t.ex. när hon

skriver om den prästerliga kulturens *hädangång* (s. 27). I viss mån är framställningen präglad av upprepningar och omtugg, som i sin tur har med dispositionens logik att göra. Det här är långtifrån allvarliga brister, men jag tror att avhandlingstexten hade kunnat rensas och göras stramare. En definitiv poäng med texten är dock dess pedagogiska prägel. Varje kapitel inleds med ett antal frågor och kapitlen avrundas sedan med en summering. Detta ger ett gediget och genomtänkt intryck.

Syftet med Birgitta Meurlings avhandling är "att studera hur åtta prästfruar konstituerar kön (skapar kvinnlighet), det vill säga den kvinnlighet de ger uttryck för under våra intervjusamtal" (s. 29). Underställt huvudsyftet följer ett antal problemställningar: sambandet mellan makt och kön i livsberättelserna, informanternas strategier i sin könskonstitueringsprocess och hur de förhåller sig till olika könsnormer. Syftesformuleringen är för mig en aning oklar och tvetydig. Oklarheten grundas i bindeorden "det vill säga", vilka åtskiljer å ena sidan uttrycket " skapa " kvinnlighet, och å den andra "ge uttryck för" kvinnlighet. I första ledet impliceras en handlingsnivå, något som är "före" och "bakom" intervjuerna och i det andra ledet en narrativ nivå, hur detta berättas. Om det är så, att detta handlar om två olika nivåer – är de då identiska – något som antyds i och med orden "det vill säga"? En alternativ syftesformulering skulle kunna vara: *hur åtta prästfruar konstituerar kön (skapar kvinnlighet) och hur denna uttrycks under våra intervjusamtal*. En sådan formulering fastslår inte en skillnad mellan det "levda" bakom och före berättandet av det, men säger inte heller att dessa båda nivåer måste vara identiska. Den dubbelhet som återfinns i syftet är invävt i hela forskningsprocessen. Ett genomgående problem är att texten, precis som i syftet, pendlar mellan dessa nivåer i ganska märkliga glidningar, som gör att det är svårt att hålla fast vid att det är "talet om praktiken" (s. 51) som skall fokuseras.

Därmed kommer jag in på materialet sett i relation till avhandlingens kunskapsmål. Meurlings ursprungliga målsättning var att synliggöra en specifik kvinnlig grupp och skissera förändringen över tid. I ett initialskede var därför materialet brett och karaktäriserades av ett sökande arbetssätt – intervjuer, arkivmaterial, frågelistor, prästgårdsskildringar, brev etc. (s. 28 ff.). Efter hand kom dock tyngdpunkten att ligga på informanterna och intervjuerna, medan övriga källor fick

ligga i bakgrunden. Hennes fältarbete redovisas på s. 55 ff., med början i det fältarbete där grundkursstudenter deltog som intervjuare. Ur dessa utvaldes tre, sedan tillkom ytterligare fem kvinnor med hjälp av den s.k. snöbollsmetoden. De åtta beskrivs på sidorna 75–76 med vissa bakgrundsupplysningar. Intervjuerna skedde i hemmen och förf. diskuterar intervjuerfarenheten (s. 47 ff.), som delvis är framvuxen ur hennes egen tidigt grundlagda "tantungängesvana". Materialets karaktär är alltså inledningsvis diskuterat och redovisat på fyra olika ställen, i stället för att samlas på ett, alternativt två, ställen. Detta ger ett splittrat intryck och det är svårt för läsaren att få ett samlat grepp om materialets tillkomst och egenskaper. Dessutom diskuteras inte de implikationer som följer av att det gått åtskilliga år mellan intervjuerna och den slutliga tolkningsfasen.

Jag har inte heller i texten hittat spår av vare sig de 23 kortare intervjuer som studenterna gjort eller de frågelistsvar från Kyrkohistoriska arkivet i Lund som redovisas i källförteckningen. Det hade varit intressant med en redovisning av hur detta material står i förhållande till de intervjuer med de åtta kvinnor som dominerar framställningen. Styrker det huvudteserna i avhandlingen? Eller är det irrelevant för frågeställningarna och därför inte medtaget? Likaså saknas en mera ingående redogörelse för varför just dessa åtta kvinnor valdes ut och orsaker till varför andra valdes bort. Det faktum att de åtta är så centrala för texten ställer stora krav på motiveringar och bevekelsegrunder för att just de blev utvalda. Hur står deras (och de "bortvaldas") berättelser i förhållande till avhandlingens fokusering?

Ett resonemang om representativitet kopplat till kunskapsmål är här nödvändigt. Avhandlingens undertitel "En etnologisk studie av prästfruars könskonstituering" har en högre grad av generaliseringsanspråk än syftesformuleringen och vissa resonemang i texten glider också in i ordvändningar som bygger upp en högre ambitionsnivå för representativitet och generaliserbarhet. Detta är olyckligt, för jag är övertygad om att kunskapsprocessen i den här avhandlingen inte har detta som sitt mål. Den "kvalitativa forskningens logik" som Meurling åberopar (s. 63) syftar just till att *inte* hamna i pseudoobjektivitet eller i en försvarsposition gentemot kunskapsanspråk som kunde ställas utifrån ett större material eller annan metodik. I detta fall

är kunskapsmålet något helt annat än att uttrycka generaliserade generationsskillnader eller entydiga kulturbegrepp. Därför borde mera möda ha lagts ner på att exakt visa hur analyserna gjorts och hur en kunskap om åtta personer kan ha en sprängkraft utan att i vanlig mening vara "representativ". Det är då ologiskt att Meurling gång på gång väcker generaliseringsanspråket till liv igen genom formuleringar som "de äldre" gentemot "de yngre" (se t.ex. s. 179 eller 201), i en metodterm som *den biografiska metoden* (min kursiv.) eller i kulturbegrepp som "sambalig kultur" eller "skandinavisk könskultur". Jag förstår de svårigheter som ligger bakom, att det är svårt att hitta ett vetenskapligt språkbruk där inte dessa generaliseringstendenser byggs in i begreppsapparaten och ordvalet, men här hade avhandlingen definitivt vunnit på en mera rikhaltig diskussion av analysmetodiken.

Som Meurling påpekar så har frågor om reflexivitet med intensiv kraft lyfts in i den etnologiska agendan. En avhandling utan reflexivitetsresonemang skapar omedelbart funderingar kring forskarens roll i forskarprocessen. Meurling har på ett föredömligt sätt skrivit om reflexivitet i allmänhet och om sin egen forskningsprocess i synnerhet. Hon startar i det personliga med ett citat från någon i släkten Meurling och går vidare med att berätta om sin far som var präst och om moderns balansgång mellan yrkesarbete och församlingsverksamhet. Hon är medveten om att det är nödvändigt att med kritiska ögon också se på sin egen uppväxt och bakgrund, kanske också på sina egna föräldrar. På s. 49 börjar ett avsnitt där Meurling beskriver intervjuerfarenheterna och hur hon tillsammans med informanterna skapade ett med Eva Lundgrens begrepp *gemensamt definitionsrum* för att möjliggöra kommunikation. Detta var relativt lätt att åstadkomma eftersom där fanns många gemensamma nämnare: konststillhörighet, kännedom om den prästerliga kulturen, ibland generationstillhörighet. Enligt Meurling hade forskare och informanter i det här fallet ungefär samma förväntningar på kunskapsmålet – att lyfta fram och belysa prästfruars livssituation. Sammantaget visar Meurling en fin medvetenhet om reflexivitetsproblematiken och en sund skepsis inför kraven på fullständigt medvetandegörande. Dock kan man i texten se passager där den egna uppväxten blir problematisk i vetenskapssammanhanget och där den reflexiva dis-

kussionen snarare används som en gardering, som en motivering för varför man inte gjort si eller så. Detta gäller exempelvis resonemanget om att frågor om sexualitet inte alls behandlats i intervjusituationen eller i den prästerliga kulturen. "Sexualitetens frånvaro var så självklar, att jag inte problematiserade den under fältarbetet" (s. 179). Det kan så vara, men hade det inte varit möjligt, i det samförstånd som Meurling åberopar som grundstämning i intervjuerna, att ändå återvända till ämnet i en senare intervju, när hon själv blivit medveten om att hon från början inte tänkt på saken p.g.a. sitt eget innanförskap?

En annan typ av reflexivitetsdiskussion som kunde ha förts, behandlar medvetenheten om att även informanterna är reflexiva varelser. Avhandlingen betonar vid upprepade tillfällen det speciella med att vara prästfru och att ett av kännetecknen är att ständigt vara en representativ person utåt. Denna prästfrurepresentation försiggår i stor utsträckning i den privata sfären, inne i hemmet. Såväl "traditionella" som "moderna" prästfruars avledda position har sitt rum i hemmet eller hemliknande miljöer, med symöten, läsaftnar och kaffekalas. Till detta kommer i varierande grad att vårda, ge råd och idka omsorg. Min undran är om det finns någon situation där en prästfru *inte* representerar en prästfru. Gav intervjuerna möjlighet att undkomma de normerande kraven på vad hon *som prästfru* skulle tänka, tycka och uppvisa? Kunde det innanförskap som upprättades ge en större möjlighet till frispråkighet och överskridande av de prästfrueliga gränserna? Här saknar jag en diskussion om hur mycket Birgitta Meurlings egen förförståelse i detta fall fick negativa eller positiva konsekvenser.

Det är också väsentligt att diskutera det påstående som bl.a. görs på s. 51, att Meurling och informanterna hade samma kunskapsmål. Visserligen fanns samma intresse att dokumentera och belysa en särskild grupp kvinnor, men att feministiska tolkningar i många fall utgjorde brännbart stoff för informanterna framkommer ju också i texten, varför det är svårt att se att kunskapsmålet skulle överensstämma.

Inledningsvis ges en översikt av etnologi och kvinnoforskning under 1980- och 1990-talen samt hur etnologer använt olika könsteoretiska begrepp. Birgitta Meurling har här satt in sin avhandling i en stor och omfattande vetenskaplig diskussion rörande biologiskt

och socialt/kulturellt kön, genus och feminism. Tonvikten läggs på introduktionen av och diskussionen kring genusbegreppet. Meurling ställer sig kritisk till sex/genderdistinktionen, eftersom hon menar att den innebär en uppenbar risk att utnytna i socialessentialism, vilken är lika ofruktbar som biologisk determinism. Det svenska genusbegreppet är inte entydigt och därför problematiskt, menar Meurling. Att genusbegreppet är mångdimensionellt är något som i mitt tycke snarare höjer dess vetenskapliga användningspotential än minskar den. Jag är inte ense med Meurling om att genusbegreppet i sig innebär en låsning där biologiskt kön får förbli "stumt", "oproblematiserat" eller ses som "oföränderligt". Detta är helt beroende av hur begreppet används och hur det är kontextualiserat. Genusbegreppet implicerar det biologiska könet, men perspektiverat genom kulturen, genom språket, genom kunskapen, den medvetna eller omedvetna tanken, och på något annat sätt kan jag inte se att biologiskt kön har någon mening. Att se biologiskt kön som "bara biologi" är ju också en kulturell förklaring.

Det jag däremot kan hålla med om är att genusbegreppet och diskussionen kring socialt och biologiskt kön blivit ett problem i offentlig retorik – dessutom ofta förd i jämställdhetens namn. Här används genus ömsom med argument hämtade från biologisk eller social essentialism, ömsom från konstruktivism och glidningarna däremellan är osynliga och könspolitiskt problematiska.

Men genusbegreppet i sig, i dess mångskiftande vetenskapliga användning, är till fullo användbart för att undvika de fallor konstruktivister brukar avse med biologisering, och det är också möjligt att undvika motsatsen, att "glömma" kroppen eller biologin. Den varierande användningen av genusbegreppet utgör ej ett tecken på att begreppet saknar teoretisk eller analytisk skärpa. Det är dock, som Meurling också påpekar, viktigt med en självreflekterande hållning och en ständigt vilja till omprövning för att inte genusforskning och feminism skall växa in på spår av dogmatism eller fundamentalism som döljer mer än de avslöjar.

I stället för genus använder Meurling begreppen kön och könskonstituering, med inspiration från Eva Lundgren, vars teori hon också vill utvärdera. Könsskapandet handlar om en process längs en skala från primära könskaraktäristika (genitalier), sekundära (kroppsform

och skäggväxt) och tertiära (klädsel, smycken, symbol-språk etc.) (s. 39). Genom att använda denna glidande skala sprängs gränserna mellan socialt och biologiskt kön. Såväl biologiska som sociala/kulturella faktorer måste finnas med i en diskussion av kön. Därefter resonerar Meurling kring *kön som process*. "Könsnormer kan följas, brytas eller överskridas och häri ligger själva kärnan i Eva Lundgrens resonemang om könskonstituering: Individerna är inte endast passiva mottagare, utan också aktiva skapare av könsnormer och därmed också aktiva skapare av kön" (s. 45).

Nu är det svårt att se på vilket sätt biologiska faktorer fått något tydligt genomslag i avhandlingen och på så vis är ju inte könskonstitueringsteorin utnyttjad till fullo. Jag kan ej heller se att det på denna punkt finns någon större skillnad mellan könskonstitueringsteorin och flertalet genusteorier som skulle motivera den skarpa gränsdragning som Meurling gör.

En viktig del av könskonstitueringsteorin är resonemanget om *konstitutiva* och *regulativa* regler eller nivåer. Den konstitutiva nivån anger grundvillkoren och ramarna, vilka är mera trögörliga och kanske t.o.m. oföränderliga, de regulativa utgör i huvudsak en sorts ytgrammatik. Här kan förändringar lättare ske. De konstitutiva är svårare att upptäcka eftersom de bär mycket av självklarhetens prägel. I Meurlings användning blir detta resonemang synnerligen belysande när det gäller att förklara varför prästfruarnas könskonstituering kan te sig så motsägelsefylld och omväxlande "traditionell" och "modern". Resonemanget bär alltså på ett stort *förklarings-* och också *förståelsevärde*. Men bär resonemanget också ett *förändringsvärde*? Eller, annorlunda uttryckt, en emancipatorisk potential, för kvinnor? För både män och kvinnor?

Här vill jag anknyta till ett av de intressantaste avsnitten i boken som handlar om de tre konstitutiva grundvillkoren – *tro, dikotomiska kön och manlig makt*. Dessa tre utgör en närmast ofrånkomlig bas för informanternas könskonstituering och jag vill inrikta mig på frågan om *könsdikotomisering*. Som Meurling mycket riktigt anger är en dikotomisk könsförståelse inte särskilt överraskande eftersom denna könsförståelse är dominant och hegemonisk. Att vi "av naturen" är två kön ter sig oproblematiskt och denna tvåkönskonstruktion är så effektivt genomförd att den nogsamtidigt döljer sin egen karaktär av konstruktion och framstår som just

”naturlig”. Detta har ju också satts under vetenskaplig belysning från flera håll, varav de mest intressanta för mig varit texter av Thomas Laqueur, Karin Johannisson och Judith Butler.

Låt mig återigen anknyta till syftet och se det i relation till den medvetenhet om den tvingande tvåkönsmodellen som Meurling diskuterar. I och med att syftet anger att målet är att diskutera hur prästfruar konstituerar kvinnlighet används återigen den tvingande tvåkönsmodellen på en analytisk nivå. Kvinnor konstituerar kvinnlighet. Empiriskt är detta nog så sant i de flesta fall, enligt den forskning som varit förhärskande och där just en dikotomiserande tvåkönsmodell legat som grundläggande tankespår. På många ställen i avhandlingen visar Meurling en imponerande analytisk förmåga när det gäller att diskutera skillnaden mellan olika begrepps empiriska relevans kontra deras teoretiska potential. Den diskussionen måste också föras när det gäller könsdikotomisering. Annars löper ett mycket intressant teoretiskt begrepp risken att hamna i essentialistiskt präglad cirkelbevisföring. Nu skall dock sägas att Meurlings beläsenhet och könsteoretiska medvetenhet ändå gör att hon kan manövrera undan dessa blindskär även om inte diskussionen är helt konsekvent genomförd.

Så till den s.k. etnologiska trevligheten. Avhandlingen är förhållandevis djärv avseende kön och könsordningar. Meurling skriver fritt och starkt om överordning, underordning och makt. Texten vibrerar ibland, men återhållsamt, och för läsaren förefaller det som om samförståndet mellan forskare och informanter slår igenom. Jag saknar analyser och situationsbeskrivningar som handlar om konflikter, förtvivlan, ilska och aggression. Sådant antyds i intervjuцитaten, men inga kontextuella beskrivningar ges. Detta gäller texten i stort.

Däremot finner jag ett annat språk, som blir synnerligen intressant, både i förhållande till det feministiska kunskapsmålet och i relation till avhandlingens språkdräkt i övrigt, i bildtexternas utformning. Bildvalet är talande, inte bara illustrativt, utan i någon mening förmedlar bilderna och dess texter en egen och kanske skarpare och mera kritisk berättelse än den övriga texten. En stilla, men ändå mycket effektiv, ironisk underton med hjälp av t.ex. psalm- och bibelcitater bär de flesta bildtexter. Och ironi kan vara nog så bitande.

Ironin som metod eller stilmedel har ju också diskuterats inom etnologisk forskning och det vore intressant att ställa denna diskussion i förhållande till bildtexterna. Här finns nog en och annan samförståndsblinkning, men det är svårt att med säkerhet veta vart den är riktad.

Att som Birgitta Meurling (och även jag själv) vara tillhörig två fält – etnologin och det könsteoretiska området – är förenat med speciella villkor. Båda fälten kännetecknas av tvärvetenskaplighet och eklekticism och den kaka man bakar skall båda ”läger” kunna smaka. Det är ingen lätt uppgift. Meurling har en sund hållning till tvärvetenskaplighet, använder tankar där de finns utan att i onödan haka upp sig på att tankegodset är hämtat från någon annan disciplin, men är ändå nogga med att motivera sina egna användningar och hur de står i förhållande till ursprunget. Det här handlar om en stor portion vetenskaplig mognad. Föredömligt är också att på slutet föra en diskussion om avhandlingens plats i etnologifältet och jämföra med andra forskare som helt eller delvis brottats med samma problem. Detta är en möjlighet att öppna dörrar inom vetenskapen, inom ämnet och gentemot andra ämnen. I stort karaktäriseras också avhandlingen mera av öppnade dörrar än av stängda dylika. En stängd dörr skall jag dock uppehålla mig vid en smula.

Det tämligen kategoriska avståndstagandet till *postmodernismen* blir i synnerhet tydligt i resonemanget på s. 263. ”Genom en total dekonstruktion av kön rycker vi undan marken för det feministiska projektet, vars yttersta mål är emancipatoriskt. För hur är det möjligt att bedriva könsforskning, eller någon forskning överhuvudtaget, om man förnekar existensen av subjektet, identiteten och rationaliteten – om allt som är fast slutgiltigt förflyktigas?” Meurling anspelar här på en vanlig kritik mot postmodernism, som brukar inrikta sig på vad man menar vara dess relativism, dess nihilism och att den är politiskt inadekvat. Jag håller inte med om denna svepande kritik av en så heterogen kategori som postmodernismen. Jag tror inte att en dekonstruktion av kön behöver innebära avgrunden för det feministiska projektet. Dekonstruktion är ju inte heller ett entydigt begrepp och bör i detta sammanhang hellre förstås som en process för att problematisera hur vi uppfattar det politiska, i stället för att vara en *negation* av det politiska. Vidare är jag inte enig om ståndpunkten att subjektets eller identitetens existens förne-

kas i s.k. postmodernisk forskning. Däremot sker under "postmodernistisk" flagg en mycket välbehövlig begreppsdiskussion rörande exempelvis subjekt och identitet. Här har jag alltså en positivare inställning till vad postmodernismen kan medföra, bortsett från vad Meurling också säger, att den inneburit en "välgörande självprövning".

Birgitta Meurlings avhandling är förhållandevis djärv och nydanande och mycket ambitiös, såväl teoretiskt som metodologiskt. Jag har en skiljaktig mening rörande en del frågor, men mitt huvudintryck är att studien utgör ett mycket välkommet bidrag som utvecklar den bas av könsteori som nu börjar bli självklar inom den etnologiska disciplinen. Meurling uppvisar en imponerande förmåga att smälta och sammanföra en stor vetenskaplig diskussion i läsbar och intressant form. Detta gäller särskilt inledningskapitlet, men även i övriga kapitel där hon smidigt an knyter till annan vetenskaplig diskussion. Hennes avsikt att nå "bortom en statisk och uppspaltad förståelse av kön" utgör ett forskningsmål som vi definitivt kan enas om och där åtskilligt könsteoretiskt och etnologiskt arbete fortfarande återstår.

Britta Lundgren, Umeå

Fredrik Schoug: *Intima samhällsvisioner. Sporten mellan minimalism och gigantism*. Symposium, Stockholm/Stehag 1997. 200 s. English summary. ISBN 91-7139-351-X.

Fredrik Schoug har skrivit en doktorsavhandling i etnologi. Den blev rätt så bra. Dess namn är *Intima samhällsvisioner. Sporten mellan minimalism och gigantism* och innehåller aspekter som gör den till lite av en säriling i avhandlingarnas relativt uniforma gemenskap. Genremässigt placerar den sig till exempel på ett område som sällan tas i besittning av etnologer. *Intima samhällsvisioner* karakteriseras bäst som en essä. Det säger visserligen inte Schoug och det kan kanske tolkas som en säkerhetsåtgärd. Det är nog så, att essän är en smula missförstådd och sedd över axeln i svensk vetenskap; då essän inget annat är än ett kåseri med pretentioner, kan den ju heller inte vara platsen där tung vetenskap utspelar sig. Felaktigheten i denna uppfatt-

ning uppenbarar sig redan vid en kik i uppslagsboken. Essäisten skriver in sig i en krets i vilken flera av den västerländska vetenskapens allra största namn ingår. Essäns huvudsakliga ambition är att presentera ett välgrundat resonemang, som erbjuder ett perspektiv på det studerade. Det står läsaren fritt att förkasta eller acceptera resonemangets slutmål, men på dess interna logik och konsistens kan de allra strängaste formella krav ställas.

Intima samhällsvisioner handlar om sport och Schougs föresats tycks vara att anlägga ett perspektiv som avlockar sporten en del oväntade betydelser. Hans sätt att göra detta är ungefär lika ovanligt som hans val av genre. Perspektivet utgår nämligen från en enda idé. Denna är visserligen tillräckligt rymlig för att tillåta en ansenlig hermeneutisk rörlighet, men den är ändå ensam och i stort sett oemotsagd på denna för avhandlingens grundläggande nivå.

Idén är den som Richard Sennett presenterat i *The Fall of Public Man* från 1976. I takt med den borgerliga offentlighetens förfall (Schougs referens går här till Jürgen Habermas) har de västerländska samhällena genomgått en "inåtriktad" och intimiserande förändring. Offentliga angelägenheter relateras till personliga känslor i ett bräckligt subjekt, som måste skyddas mot den offentliga världens opersonlighet, alienation och kyla. Denna moderna disposition ligger till grund för vad Sennett kallar en "intimate vision of society" och som Schoug – ganska diskutabelt – översätter till "intima samhällsvisioner". I den mån offentligheten berör och engagerar människor, så är det för att dess opersonliga yta förmodas dölja en intim verklighet av autenticitet och sanning. Det som är eftersträfvansvärt i det moderna livet står inte att finna i den instrumentalitet, formalism, specialisering, disciplinering m.m. som är det offentliga livets signum, utan i de intimiserade livssammanhang som kan beskrivas med ord som närhet, identifikationstörst, småskalighet, överblickbarhet, beröring, helhet.

Av benämningar som dessa fogar Schoug samman en grafisk framställning av vad han kallar "intimitetens tankefigur". Den utgörs av femton uppräknade och fler underförstådda dikotomier, i vilka klasserna utesluter varandra genom närvaron respektive frånvaron av intimitet. De femton intima dikotomihalvorna är dessa: minimalism, privat, Gemeinschaft, backstage, gemen-